**Радченко М.Р.**
*аспірант,*
*Центральноукраїнський державний педагогічний університет імені Володимира Винниченка*

# ІСТОРИЧНИЙ АСПЕКТ СТАНОВЛЕННЯ КАТЕГОРІЇ САМОРОЗВИТКУ ОСОБИСТОСТІ МАЙБУТНЬОГО ПЕДАГОГА

В умовах сучасної модернізованої освіти, саморозвиток особистості педагога виступає базовою складовою професійної компетентності, котра, в свою чергу, є компонентом професіоналізму. Процес професійно-особистісного саморозвитку майбутнього педагога – об'єкт дослідження сучасної вітчизняної та зарубіжної педагогічної науки. Шлях актуалізації професійного саморозвитку особистості в освіті має довгу історію, витоки якої сягають давніх цивілізацій та античності. Основи навчання Давньої Греції та Давнього Сходу, епохи Відродження та Реформації пронизані педагогічними розробками в сфері саморозвитку особистості. Проте історичний аспект становлення категорії саморозвитку наразі вивчений недостатньо.

В роботі ми представляємо короткий аналіз історії становлення категорії саморозвитку особистості майбутнього педагога, оскільки саме процес саморозвитку передбачає актуалізацію усіх напрямків категорії «само» особистості й виявів власного «Я».

З позиції філософії, саморозвиток розглядається як та частина саморуху особистості, яка виходить за рамки мимовільної, спонтанної зміни і знаменує перехід на вищий рівень її організації. Теоретичний аналіз розвитку ідей саморозвитку і самореалізації показав, що в епоху Античності проблема розвитку людини базувалася на різних концептуальних засадах (міфологія, антична філософія, релігія); в епоху Просвітництва (Ж.-Ж. Руссо, І. Г. Гердер, К. А. Гельвецій) затверджувалися погляди на саморозвиток як на вияв самовиховання; в класичній німецькій філософії (І. Кант, Г.-В. Ф. Гегель, І. Г. Фіхте) антропологічні та гуманістичні ідеї стимулювали осмислення проблем саморозвитку в педагогічному напрямку (рух від суб'єктивного духу до об'єктивного передбачає утворення, яке здійснюється за схемою:

свідомість – спрямованість на моральність, самосвідомість – спрямованість на себе, розум – звільнення від себе).

У роботах мислителів XIX століття вироблений погляд на саморозвиток людини з позицій соціальної активності людини в її власному житті та з урахування історичної обумовленості людської природи.

У працях європейських гуманістів XX століття саморозвиток індивіда розглядається в умовах його взаємодії з соціокультурним оточенням, і виступає двостороннім процесом, в якому соціальні ідеали повинні стати внутрішнім переконанням на підставі особисто пережитого відкриття.

Аналіз філософської літератури дозволив виділити дві основні ідеї: ідея розвитку як форми існування всього живого і розуміння здатності до саморозвитку як родової характеристики людини. У роботах зарубіжних психологів XVIII–XX століття, теорія саморозвитку особистості представлена в концепціях Р. Бернса, З. Фрейда, А. Адлера, К. Юнга, Г. Раншбурга, П. Поппера, А. Маслоу, Е. Еріксона, К. Роджерса, Г. Олпорта, К. Роджера; саморозвиток як прагнення до сенсу свого існування розкрито в концепціях В. Франкла і Л. Хаббарда; саморозвиток як зміна соціальних установок і побудова власного життя в теоріях Е. Берна, Т. Харріса, М. Рокіча.

Екзистенційний підхід до особистісного зростання має на меті навчити людину «творити себе», знайти унікальний сенс власної діяльності, допомогти в розкритті особистісного потенціалу. В основу уявлень зарубіжних дослідників (А. Адлер, А. Маслоу, К. Роджерс, В. Франкл, З. Фрейд, Е. Фромм, К.-Г. Юнг, Е. Еріксон) про людину та її здатності до зміни, розвитку, особистісного росту покладено постулат про постійну зміну її «самості», вивчені прояви і джерела цього феномена, перспективи та бар'єри особистісного зростання.

Представники гуманістичної психології розвитку XX століття (А. Маслоу, Г. Олпорт, К. Роджерс) виходять з уявлення про те, що в кожній людині є прагнення ставати компетентним, цілісним, – тенденція до самоактуалізації, яка є основоположною для людини. В. Франкл вважав, що саморозвиток, будучи діалектичним процесом, сприяє максимальному духовно-моральному і діяльнісно-практичному самозбагаченню і саморозгортанню.

Саморозвиток особистості на основі діяльності як культурно-історична концепція розкрито в працях психологів XIX–XX століття:

Л. С. Виготського, В. В. Давидова, А. Н. Леонтьєва, Д. Б. Ельконіна та інших.

В період кінця XX – початку XXI століття спостерігається дослідження саморозвитку особистості педагога, в тому числі й майбутнього педагога. Тому далі розглядаємо наш час, коли посилення уваги до феномену саморозвитку (усвідомленого самозмінювання) пояснюється зростанням розуміння його визначальної ролі в життєдіяльності особистості, в збереженні її самості, самотворенні, самореалізації [2, с. 295].

Питання саморозвитку розглядаються в рамках дослідження самовиховання самосвідомості (І. І. Чеснокова), самодетермінації (А. Г. Асєєв), життєвих стратегій (К. А. Абульханова-Славська).

Концептуальні теорії з проблем особистісного розвитку містяться в працях вітчизняних вчених: С. Д. Максименка, В. В. Радула, С. Б. Кузікової, В. О. Лозового, О. К. Чаплигіна та інших.

Сучасні дефініції саморозвитку людини як особистості дано в роботах: С. Б. Кузікової, Г. А. Цукерман і Б. М. Мастерова, Ю. С. Мельника, Н. Б. Крилової, Л. Н. Куликової, Г. О. Балла, В. Г. Маралова, А. Б. Орлова та інших.

Розкриттю внутрішніх феноменів і феноменів в сфері особистості в процесі її саморозвитку присвячені роботи А. Г. Новікова, Б. Н. Попова, В. Д. Михайлова, Т. О. Слюсаренка, Р. С. Дейнеки, Ю. Ю. Калиновського, Є. М. Мануйлова.

В наукових студіях М. Боритка, Б. Вульфова, О. Газмана, В. Іванова, М. Сергєєва саморозвиток майбутнього педагога визначається як обов'язкова складова сучасної освіти, показник суб'єктності педагога на всіх етапах неперервної педагогічної освіти [3, с. 27].

Сформулювати визначення саморозвитку особистості майбутнього педагога можна, опираючись на методологічні позиції міждисциплінарних наукових досліджень. Вважаємо найбільш вдалим в цьому напрямку визначення В. Л. Блінової [1, с. 70], яке нижче інтерпретуємо в спектрі нашого дослідження.

Саморозвиток майбутнього педагога – це процес самостійного цілеспрямованого вмотивованого розкриття потенційних можливостей і здібностей студента, котрі дозволяють в перспективі найбільш продуктивно здійснювати різні види професійної діяльності.

Отже, питання становлення категорії саморозвитку особистості має давню історію та досліджувалось представниками різних наук та різних

напрямків. Підсумовуємо, що саморозвиток здійснюється в рамках життєдіяльності людини, в процесі прояву її активності, яка визначається здатністю здійснювати вибір на основі пізнання себе. В процесі саморозвитку особистості майбутнього педагога відбувається прояв себе як суб'єкта власного життя, культури, моральних відносин, професійного вибору.

## Список використаних джерел:

1. Блинова В. Л., Бинова Ю. Л. Психологические основы свмопознания и саморазвития : учебно-методическое пособие. Казань : ТГГПУ, 2009. 222 с.

2. Кузікова С. Б. Феноменологія саморозвитку в психосоціальній ґенезі особистості: суб'єктний підхід. *Особистість у розвитку: психологічна теорія і практика* : монографія / за ред. С. Д. Максименка, В. Л. Зливкова, С. Б. Кузікової. Суми : Вид-во СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2015. С. 295.

3. Професійний саморозвиток майбутнього фахівця : монографія / за ред. В. А. Ковальчук. Житомир : Вид-во ЖДУ імені І. Франка, 2011. С. 27.